

FNSiN

NOS

Nr 4 2016 Årgång 38

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2016

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr
Famijemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning
av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

FNSiN styrelse

Ordförande:

Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:

Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:

Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Kassör:

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
e.elvers@bredband.net

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
Dovregatan 14, lgh 1102
164 36 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Eric Bolander
Tegelsmöravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312 ; 072-3181225
eric.bolander@telia.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
Lisbet.scheutz@gmail.com

Anders Tunevi
Swedenborgsg. 21
118 27 Stockholm
08-720 22 67; 070-5683513
anders@anderstunevi.se

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
Lars-olov.wallin@home.se

NOS redaktion:

Bente af Edholm
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni
resp. sept.

Tryckt hos:

Ordgruppen/
Författarens Bokmaskin

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:
Monica Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11

Webbredaktionen har utökats
med

Anders Tunevi
Swedenborgsg. 21
118 27 Stockholm
08-720 22 67;
070-5683513
anders@anderstunevi.se

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10

(Porto tillkommer)

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Omslagsbilder

Framsida: Järv i Finland
Foto: Hans Kvarneby

Baksida: Kvarnhjul, Kvarnvikens kvarn
Foto: Claes Göran Ström

Ordföranden har ordet

Så har ännu en sommar passerat. En härligt lång och varm sommar, med långa torrperioder så att det blev sparsamt med mygg och fästingar. Skönt att slippa bli biten av insekter.

Men insekterna är ju även mat åt tex fåglar, så det har tyvärr också varit en ganska tyst sommar - jag har saknat fågelkvittret, som har uteblivit. Och saknat det förr så vanliga skriandet från måsar och trutar i skärgården. Det har blivit så ont om fisk i Östersjön, att det har tystnat i skärgården.

Vart tog sjöfåglaerna vägen?

*Hur mäs det?
Endast näbben och lite fjädrar fanns kvar*

*Karl XII har ett förslag
till vart måsarna har
tagit vägen*

Stockholms skärgård,

en helt unik skapelse, en arkipelag med 30 000 öar, brukar benämnas som världens vackraste skärgård - en sevärdhet - en del av Stockholmsregionens varumärke.

Naturområdena har stor betydelse för regionens tillväxt - vår natur är en välfärdsfaktor av stor samhällsekonomisk betydelse.

- Men jag tror att naturturismen behöver lite mera måsskrik och mer fisk i havet. Vi får sätta vårt hopp till stiftelsen "Hållbara Hav", som vill rädda Östersjön.

Konsthallen Artipelag

på Värmdö vid Baggensfjärden är också en sevärd plats, bla med vackra vyer från den långa strandpromenaden i lärkträ längs klipporna.

Den senaste utställningen handlade om arvet efter Andy Warhol. Var det han som uppfann selfien? I utställningens fotoautomat kunde man ta bilder på sig själv helt i Warhols anda.

Bild med selfie i fyrtal - ordföranden var där

Nytt i skärgården är

Sveriges första "**slagfältsmuseum**" även kallat "Historie Arvs Museet i Nacka" förkortat "HAMN", beläget i Fisksätra i Nacka.

Ett oväntat innehållsrikt museum som tagit fasta på "**Slaget vid Baggensstäket**", då ryssarna anföll Sverige år 1719 och brände ner en stor del av skärgården. Pga inslagen på museet tilläts ingen under 12 år utan vuxens sällskap.

*Saltstänkta hälsningar
från en skärgård som trots
allt fortfarande är svensk
Bente*

Ett gäng "FNSiN-veteraner" besökte nyligen Slagfältsmuseet

Foton: Bente af Edholm

Gotlandscyckling

SAMMANDRAG

Fågel- och orkidecycklingen på södra Gotland må 13 - sö 19 juni, organiserad av Björn Setterberg och Staffan Hermansson, var fullteknad med 12 deltagare. Resrutan var: må färja till Visby, cyckling via Höglint till Tofta till Tofta - Klintehamn med besök i bl a Pavikens heldagsbesök på Stora Karlsö, sedan cyckling till vandrarhemmet Borum, Kvarnåkershamn utflykter i nejden från Borum - Hemse (med änge) - Stånga lö Stånga - Etelhem - Romakloster sö Romakloster - Visby där vi hade några timmar för olika sevärdheter före resan till Nynäshamn.

Totalt cyklade vi ca 30 mil, dvs i snitt ca 4 mil/dag.

Vädret var i huvudsak bra, det regnade litet under dagen i Borum liksom i Stånga men där kunde vi vara kvar på hotellet

NÅGRA FAKTA OM GOTLAND

Yta 3 140 km² Bredd 52 km
 Gotlands kust - ca 800 km, inklusive Fårö
 Högsta punkt - Lojsta hed, 82 m ö.h.
 Folkmängd ca 57 200 inv
 Visby ca 23 000 inv
 Hemse ca 1 800 inv
 Slite ca 1 500 inv
 Klintehamn ca 1 300 inv
 Roma ca 1 200 inv

Landskapsblomma Murgröna
 Landskapsdjur Igelkott
 Landskapsfisk Piggvar

fram till kl 11 när regnet gått över.

Orkideerna var rätt stor utsträckning överblommade efter den torra och varma maj, men vi såg likväl en del.

Dagen på St Karlsö var mycket lyckad med en guidad vandring på ca 2 timmar efter en inledande information. Fyren besöktes, och vi fick bra överblick över fågelklipporna.

I Romakloster besöktes Kungsgården och klosterruinen, några av oss såg även på den ganska nyöppnade förlängningen av järnvägen från Dalhem.

I Visby passerade vi ringmuren genom Österport för att i olika grupperingar se på bl a Fornsalen och De Badande Vännernas botaniska trädgård.

Under veckan hann de som ville även besöka ett par cafeer, Hemse Krut- och Pappershandel samt den enorma glassbaren vid Visbyhamn.

Kort sagt en trevlig, intressant och innehållsrik tur - varmt tack till

Landskapsfågel Halsbandsflugsnappare
 Landskapsinsekt Riddarskinnbagge
 Landskapssten Hoburgsmarmor
 Landskapsvamp Jordstjärna

Längd Fårö-Hoburgen 176 km
 Längsta å Gothemsån, ca 55 km
 Största sjö Bäste träsk, 6,3 km²

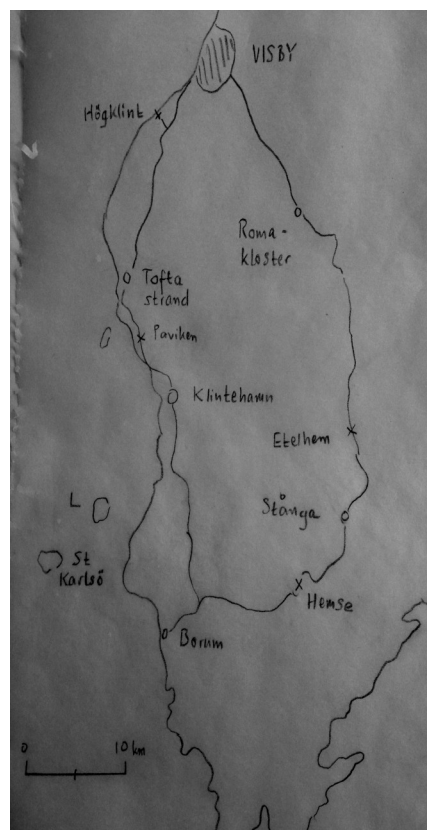
(ovanstående enligt länsstyrelsen för Gotlands län)

"Nationalsång" - Summan kumar

Lars-Olov Wallin

Björn och Staffan! Hoppas någon känner sig manad att lägga upp en fortsättning på norra Gotland / Fårö!

Erik Elvers

Karta: Erik Elvers

CYKLA PÅ GOTLAND - en upplevelse över det vanliga!

Gotlands landskapshistoria börjar under den epok som kallas silur för ca 400 miljoner år sedan. Under denna tidsrymd befann sig Skandinavien i närheten av ekvatorn. Klimatet var där tropiskt och havet var således varmt.

Djupet på denna plats var inte stort och där myllrade av liv ofta i kolonier på havsbotten. Många av dessa innevånare hade skelett av kalk, som så småningom kom

att bilda sammanhängande rev av korall. Viktiga korallbyggare var i detta sammanhang Stromatoporider, en nu utdöd djurgupp som vi finner i den gotländska berggrunden. Även alger som utsöndrade kalk hade betydelse för byggandet av dessa korallrev. Dessa rev finner vi i dag som höjder och rev på dagens Gotland. Revbältena bildades inte samtidigt utan utgör ett antal generationer av rev med de äldsta i nordväst. Detta innebär att ju längre söder ut man kommer i det gotländska landskapet desto yngre blir bergarterna

Med hjälp av kontinentalförskjutningen kom Skandinavien att flyttas mot dess nuvarande plats för c:a 3 miljoner år sedan. På grund av en allmän försämring av jordens klimat under tertiär kom Skandinavien att drabbas av flera nedisningar. För c:a 12 tusen år sedan kom den senaste inlandsisen att börja smälta över Nordeuropa. Isen förde då med sig sediment och gruslager som tillsammans med den berggrund av kalksten som bildades under silur utgjorde detta sammantaget till en mycket fin jord-

mån för allehanda växtlighet på Gotland. Under Litorina-tiden för c:a 6000 år sedan kom värmen att dominera Skandinavien. Det var under denna tid som människan kom att göra sin entré i det gotländska landskapet

Människan började att forma den gotländska naturen under järnåldern. Det kärva klimatet som då inträffade vid denna tidpunkt krävde att man måste söka vinterfoder för kreaturens överlevnad. Många ursprungliga lövskogar avverkades och lades under slätter för att få vinterfoder. Det var under denna tid som ängsbruket utvecklades. Även andra ingrepp kom att förändra den gotländska naturen. Tjärbrännig, kalkbränning och export av virke gjorde att gammelskogen i stort sett försvann. Alla stora myrar dikades ut under sena 1800-talet, vilket fick en förödande inverkan på fågellivet

Gotland, denna pärla i Östersjön, förtjänar att regelbundet besökas av människor som är intresserade av natur och samhälle. Jag vill hoppas att denna tur som gjordes i somras inte blev den sista på

denna ö.

Trots människans stora inverkan på kultur och miljö finns det mycket att ta del av som är unikt. Jag vill hävda att hela Gotland är ett stort världsarv.

Staffan Hermansson

VÅRADONIS, SKOGSKORNELL, ÄNGE, BULHUS OCH NÄRVEL

Det finns alltid något nytt att lära sig. Några minnen från årets/min första/ resa i FNSiNs regi.

Förslag till nytt ord för fastlandssvenskar.

Ett härligt och kunnigt gäng hälsades välkommen till Gotland.

Bästa cykelvädret.

Gotland, denna fantastiska ö, som tillsammans med Karlsöarna, Gotska Sandön och Öland, har geologiskt mer gemensamt med trakterna kring ekvatorn än med det svenska fastlandet!

Berggrunden är full av fossil som inte som hörde hemma i Östersjön. **Staffan** förklarade. För 400 miljoner år sedan låg Gotland vid ekvatorn. Just den geologiska perioden benämns Silurtiden. (Eller en gång "Gotlandikum".) Den sällsynta och fridlysta växten **våradonis**, som vår guide Hannes visade oss på Stora Karlsö, finns bara i denna kalkhaltiga jord. Tyvärr såg vi inte dess gula blommor. Gotland har en artrik flora, som delvis är typiskt gotländsk, eller gutnisk. **Eva**, alltid entusiastisk och entusiasmerande, ordnade en liten utställning och vi tränade på namnen.

En växt gick hon bet på först. Utmed vägarna blommade förutom den äkta flädern, andra 2-4

Foto: Yvonne Einarsdotter

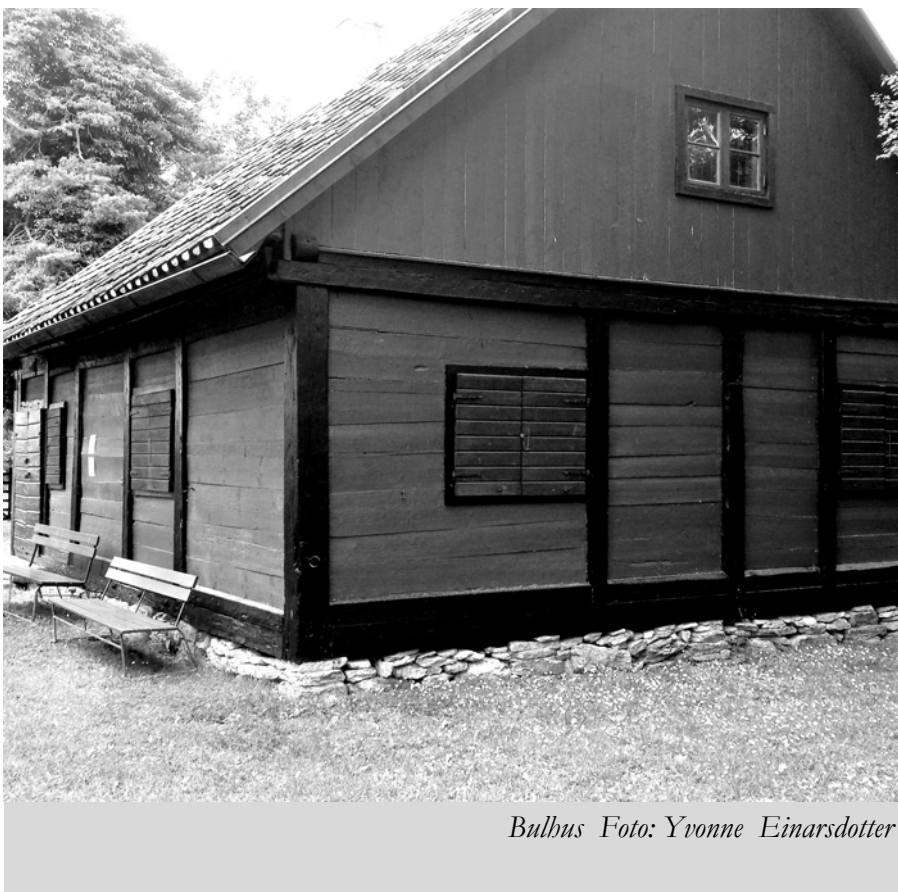
meterhöga buskar, också dessa med vita ”bolliga” blommor. Vad var det? Ingen vi frågade visste. Svartbär, sa nån. Nej, det var **skogskornell**. Eva hade fått hjälp av en lokal expert. Den får, liksom den äkta flädern, svarta bär, dock oätliga till skillnad från fläderns bär. (Just nu dignar flädern av mognande bärklasar!

Gör saft, chutney, vin av dessa bär! Leta upp nåt recept på nätet!!)

Änge och **bulhus** lärde jag mig/ vi oss också om. Ett **bulhus** är ett trähus uppbyggt på ett särskilt sätt bl a med kantställda plankor, (**bular** på gutniska). Byggs än idag, inte bara på Gotland.

Ett **änge** är gutniska för en löväng. För 150 år sedan fanns 30 000 ha ängar som slogs med lie. Idag är ca 300 kvar och de vårdas ideellt. Numera är flera inhägnade och bevarade som naturreservat.

På bilden (till höger) berättar

Bulhus Foto: Yvonne Einarsdotter

Björn initierat om ängset, om dess biologiska mångfald, om doftande orkidéer, hundraåriga träd, insekter, fåglar och om dess historia för oss intresserade åhörare. Vi är på ängset **Högbyäng** i Hemse och här har Hemse hembygdsförening sitt viste i **bulhuset** (se bild nedan).

En närvel, vet ni vad det är? Enligt Svenskt dialektlexikon,** sid. 477, är det ett vred på en dörr eller en grind. Alla vet vad det är för typ av vred, men inget bra ord hade jag hört innan jag hörde ordet närvel för första gången. ”Så säger vi på Gotland!” om just den typen av vred. Jag har börjat använda det ordet. Det är **närveligt** att använda ordet **närvel**!

Väl mött vid nästa års Gotlands-cykling. Då lär jag mig gärna också mer om fåglar och fågelsång!

Yvonne Einarsdotter

** www.runeberg.org

Björn berättar om ängset

Foto: Yvonne Einarsdotter

STORA KARLSÖ

Vi tar båten från Klintehamn till ön med Östersjöns största fågelberg. På Stora Karlsö blir vi guidade med allmän info om vad som gäller i världens näst äldsta naturreservat.

Under silurtiden när Gotland befann sig i höjd med ekvatorn ombildades urtida korallrev till kalksten.

I grottan Stora Förvar hittades i slutet av 1800-talet föremål från brons- och järnåldern samt medeltiden. Redan under stenåldern hade säljägare med familjer bostatt sig här.

De fåglar som ön väl framför allt är förknippad med lär vara sillgrisslor och tordmular. Båda arter i 10 000-tals par. Men även tobisgrisslor lär häcka här, dock endast med ett tiotal individer.

De enda däggdjur som finns på ön är fladdermöss och skogsharar. En guide berättar om ”dödskurvan”: en hare fick släppa livet till när ett arbetsfordon

körde över den.

Ön har en rik flora. Kanske såg Carl von Linné på sin resa hit 1741 några sällsynta arter som t.ex karlsösallat, alvarveronika och dvärgviol? Linnés ask på ett röse från bronsåldern påminner oss om blomsterkungens besök här.

Fyren, från 1887, automatiserades 1974 när en elkabel drogs ut till ön. Fyrvaktarbostaden från 1930-talet står mestadels tom, men hyser från 1 maj till 31 augusti bland annat guider och annan personal på ön. Behöver det sägas att utsikten från fyrtornet är mäktig?

Den som vill kan äta på öns restaurang. Själv tar jag en glass innan båten stävar tillbaka. En staty i form av en jättelik tordmule hälsar oss välkomna tillbaka till Klintehamn.

Lars-Olov Wallin

PÅ VÄG MELLAN BORUM OCH STÅNGA ...

märkte vi den fantastiska blomsterprakten utefter vägkanten

Under vår cykeltur visade Gotland en fantastisk högsommarblomprakt. En av de mer vanliga växterna var det violetta och gula pukvetet, som man sällan ser på fastlandet. Framträdande var också gulresedan med en blekgul hög konisk blomställning, invasiv på Gotland. På torra vägkanten dominerade blåelden. Vid en fuktig vägkant på väg mot Borum fann vi fullt med orkidéer, mest nattviol.

På större avstånd från vägen, vid skogskanten, blommade buskar med vita blommor. Så småningom fick vi veta att det var skogskornell, en annars ovanlig buske.

Utefter vägrenar var mångfalden blommande växter förbluffande. Som mellan Borum och Stånga, kunde vi, på en sträcka av ca tio

Stora Karlsö

Foto: Lars-Olov Wallin

meter, se blåeld, vallmo, fibblor, gulsporre, smällglim, backglim, blåusern, oxtunga, åkervädd, färgkulla, åkervinda, humleusern, kråkvicker m fl.

Lars Innings

GOTLANDSCYKLINGENS SISTA DAG

Dag 7 lämnade vi Roma vid 10-tiden och via en liten avstickare till ett orkidékärr (tyvärr fann vi inte minsta orkidé) kom vi till Visby redan vid lunchtid. Vi var fem trädgårdsälskare som genast begav oss till DBW:s Botaniska Trädgård, som ligger innanför stadsmuren. Vi parkerade våra cyklar i trädgården och sedan var det bara att njuta av blomsterprakt eller som Lars och jag beundra de ståtliga träden.

1853 bestämde några badande vänner sig för att anlägga en trädgård och redan 1855 började man

plantera exotiska träd. Tack vare dessa badare kan vi nu beundra kolossala plataner, ett jättestort mammutträd, en helt otrolig brödgran med sylvassa barr, ginko bilobaträd, som vi bara kan drömma om i Stockholm m.fl. m.fl

Den medhavda lunchen åt vi i kejsarträdet skugga. Detta träd kan, om våren varit sällsynt mild, slå ut sina väldoftande blåa blommor i slutet av maj. Nu fick vi bara fantisera om hur det skulle kunnat vara.

Våra cykelvänner kom och gick men Lars och jag stannade tills det var dags att cykla till båten mot Stockholm. Eftersom vi inte kunde slita oss från den fantastiska trädgården fick vi tack vare Erik se näsduksträdet i full blom och tack vare några uppmärksamma damer fick vi se ett av tulpanträdet första tulpanlika blomma slå ut.

Eva Innings

Gotska Sandön - augusti 2016

Åtta personer deltog i årets resa till Gotska Sandön. Det blev ingen vårresa detta år, delvis beroende på brist på lämpliga helger i maj.

Ön är som alltid föränderlig. Bredsand hade helt ändrat form, stranden söder om udden hade försvunnit men avsatts som en stor halvö längst i norr varifrån man såg Båthuset. Nära leopardstenen innanför V Sidan har det placerats en skopåtagarbänk, praktiskt när man kommer upp från badet. Döda Skogen blir alltmera patetisk, få av dess stammar står ännu och de försvinner alltmer bland ungräden. Under vandringen runt Ön sikades två havsörnar. Vid Västra Sidan neråt Varvsbukten bärgades en flaskpost som kastats i havet vid norra Öland 10 dagar tidigare. Nedervåningen i Norra Fyren är nu öppen hela dagen, och där kunde vi bese en utställning om fyrlivet på Ön och se en film från 50-talet.

Erik Elvers

NOTERAT PÅ ÖN

Den traditionella resan till Gotska Sandön ägde i år rum på sensommaren. Den tredje augusti landsteg vi endast 10 minuters gångväg från lägerplatsen, alltså bästa möjliga läge för att snabbt hinna installera sig och påbörja fem dagars vistelse på denna sägenomspunna ö. Åtta medlemmar deltog i årets resa och alla hade besökt ön tidigare, men förväntningarna på vad Sandön skulle bjuda på denna gång var ändå stora. Väderutsikterna var lovande, lagom temperatur för vandringar och hyggligt varmt i vattnet.

Den torra som orsakat vattenbrist på Öland och Gotland

hade även satt sina spår på Sandön, men inte lett till problem för öns goda dricksvatten. I den torra marken var tillgången på svamp inte så god, men Erik hade turen att hitta några kantareller, som han smörfräste till middagen. Blåbär fanns det trots torkan i stora mängder och i lite fuktiga miljöer var de stora som små druvor. Till morgongröten/filen kunde vi varje dag njuta av nylockade blåbär

Botaniskt är ön inte lika givande denna tid på sommaren som i juni, då nästan alla orkidéer står i blom och majvivorna ännu lyser i det inre dynkärret. Men vi kunde på vandringarna möta andra skönheter. På stränderna blommade den blålila marviolens i stora kuddliknande exemplar och på stranddynen i Franska bukten såg vi ovanligt många exemplar av en annan havsstrandväxt i full blom, nämligen martorn, som är upptagen på listan över starkt hotade arter.

Eryngium maritimum är det vetenskapliga namnet på martorn, känd sedan antiken som medicinalväxt och potensmedel. Släktnamnets etymologi är något oklar, men går tillbaka på ett grekiskt ord som betyder getskägg. Med sina hårda, läderartade, handflikiga, blågrå blad och små metallblå blommor sticker växten ut i den torrbruna vegetationen. Med djupa rötter och blad, som har ett skyddande vaxöverdrag, är martorn väl rustad även för en torr sommar. Bladens nerver övergår i kanterna i en tornliknande spets, vilket ger växten ett tistelliknande utseende. Många tar den för en tistel och rycker upp den fridlysta växten, om de ser den på en badstrand. I Bohuslän kallas den kostertistel. Bland de botaniska iakttagelserna noterade vi att öns kanske vackraste träd, den stora eken vid Gamla gården, under vilken många besökare

vilat sig, har drabbats av någon svampsjukdom. En botanisk kuriositet kunde vi se i Fyrbyn, där en vårtbjörk börjat växa på en tallgren. Den är nu någon meter hög och har funnits några år.

Fåglarna lever vid denna tid sitt barnkamarliv och små flockar av snäppor och strandpipare lyfter framför oss på vandringarna utefter stränderna. Halvvuxna trutungar springer undan på stranddynerna vid Bredsand. Glädjande var att se en flock ejdrar, både gudingar, ådor och ungar utanför Beckrevet och under rundvandringen sågs ett havsörnspar vid Tärnudden. På lägerplatsen flög små flockar av korsnäbbar mellan tallarnas kronor.

De ständiga förändringarna på Bredsand är något som fascinerar varje återbesökare. Den flacka sandytan med sina småsjöar har i första hand varit fåglarnas revir och stora flockar vitfågel lyfter i ett moln när strandvandrare närmar sig. Inte så populär som badstrand eftersom vind och vågor kan slå in från alla håll. De senaste årens sandförflyttning har lett till uppkomsten av en för västvinden skyddad strand som blivit öns nya badplats.

Gotska Sandön är känd som fyndplats för våra största insekter och sensommaren är den rätta tiden. På en nyuppsatt obstavla på lägerplatsen noterades flera iakttagelser av långhorningar. Den största heter smedbock, *Ergates faber*, blir ca 6 cm lång och flyger en kort tid i slutet av sommaren. Det enda exemplar som vi såg låg död på skogsvägen mot Säludden.

På Eriks hatt landade en annan

långhorning, som vi antar är en tallbock, ingen sällsynthet precis och av skogsindustrin betraktad som skadedjur.

En kväll vandrade några i grup-

pen till Säludden för att se och höra sälarnas aftonsång. Det gömsle som uppfördes för några år sedan och låter oss komma väldigt nära stenarna, där sälarna gruffar om platser har blivit öns stora turistattraktion. Denna kväll var vi dock helt ensamma där och kunde räkna in 60-70 sälar och ett stort antal skarvar, som försöker göra platsen till sin. Stannar man en stund kan man urskilja sälarnas olika beteenden för att få en nattplats, men dröjer man för länge får man vandra tillbaka i augustimörkret.

En nyhet för i år var möjligheten att låna cykel. De är försedda med mycket kraftiga ballongdäck och

får endast användas på vägarna, inte på stranden eller i terrängen. Slutligen några funderingar om lastning och lossning av besökarnas bagage. Det är tydligt att de kollin som ska gå i langarkedja blir tyngre för varje år. Ett jättetält, stort som en friggebod, packat i en väska som nästan inte går att lyfta, är inte lämpligt i en langarkedja. Resebolaget borde likt flyget utfärda anvisning om storlek och tyngd på bagaget.

Göran Olofsson &

*Ulla Munkhammar
(Text och bild)*

Hur gick det?

Vandring utmed Mälaren 15 maj

Gunnel Wallén ledde en trevlig vandring med ca 10 deltagare från Hässelby till Åkeshov, då vi bl a fick komma in i Kvarnvikens kvarn som var öppen denna dag. De som ville kunde köpa mjöl. Vandrigen ledde vidare förbi "Ljunglöfs slott", genom naturområdet vid Judarnsjön och fram till Åkeshov och dess arboretum, så det fanns både natur- och samhällsinslag. Tack till Gunnel för en väl planerad och genomförd tur!

Erik Elvers

Ljunglöfska slottet

Foto: Claes Göran Ström

Knut Ljunglöf—inte bara snusfabrikör

Knut Ljunglöf (1833-1920) ärvde 1860 den snus- och tobaksfabrik, som hans far Jacob Fredrik grundat. Snuset höll hög kvalitet och Ljunglöfs N:o 1 blev populärt och gav goda inkomster. Det speciella snuset kallas idag bara Ettan och är ett av de äldsta

svenska varumärkena som finns i handeln. I början av 1900-talet var fabriken Europas största producent av snus. Ljunglöf drev fabriken, som låg på Luntmakargatan 19 i Stockholm, fram till 1915 då svenska staten tog över tobaksindustrin och AB Svenska Tobaks-

monopolet grundades.

Knut Ljunglöfs motto:

Om affärerna går bra så skall du framför allt ej höja priserna. Höj istället kvaliteten och lägg ned förtjänsten däri, så skall förr eller senare

förtjänsten komma i mångdubbel omsättning.

Knut Ljunglöf investerade sina vinster i fastigheter och mark. År 1861 köpte han stora områden i Spånga och Blackeberg och 1872 även Råcksta gård. I det senare köpet ingick dalgången ner mot Kvarnviken vid Mälaren, där det rann en å från det som då kallades Kvarnsjön, idag Råcksta träsk. Utefter ån hade det legat skvaltkvarnar sedan medeltiden.

Knut Ljunglöf lät bygga en ny modern kvarn, av högsta kvalitet, vid Kvarnviken. Den stod färdig 1882 och drevs av en vattenturbin och som reserv en ångmaskin. En såg, ett spannmålmagasin och mjölnarbostad hörde också till fastigheten.

I Stockholm hade den ångdrivna Eldkvarn brunnit 1878. Ljunglöf hade förhoppningen att hans nya kvarn skulle ersätta Eldkvarn, men så blev det inte. Det var mest bönder från närliggande gårdar, som kom att använda sig av kvarnen. Läget vid Mälaren hade stor betydelse, en ångbåtsbrygga låg nere i viken och därifrån gick räls upp till kvarnen för transport av säd och mjöl.

I Blackeberg lät Ljunglöf uppföra ett påkostat sommarresidens, i folkmun kallat Snuskungens slott. Det stod färdigt 1893 och enbart matsalens gyllenlädertapeter, som fortfarande är i gott skick, ska då ha kostat 13.000 kronor. Slottet är idag konferenscenter.

När Knut Ljunglöf avled tog sonen Robert över verksamheten, men 1927 köpte Stockholms stad stora markområden av honom. I köpet ingick bl.a. Kvarnvikens kvarn.

Kvarnen var i drift fram till 1950. Alltsedan Vällingby Hembygds-gille bildades 1984 har medlemmarna engagerat sig i arbetet med

att rusta upp kvarnen, som är den enda bevarade kvarnen i sitt slag i Europa. Den är idag museum och sedan år 2000 skyddad som byggnadsminne. Fyra söndagar om året är kvarnen öppen och i drift och maler lika fint som 1882. Kvalitet, enligt Knut Ljunglöfs motto!

Gunnel Wallén

Stora Vika

En upptäcktsfärd till Stora Vika hade i flera år funnits på vår lista över idéer. Nu blev den av. Stora Vika är känt bl.a. för att det ska finnas gott om fjärilar, särskilt apollofjärilar, men också för botaniska sevärdheter. Samhället uppstod kring kalkbrytning och cementfabriken som lades ner 1980.

Vi gav oss iväg en varm och gasig dag i slutet av juli. Kruxet var att hitta början på fjärilsstigen. Ingången var otydligt markerad, men när vi väl kommit in visade sig stigen vara mycket lättgången och välskyltad med 16 informationstavlor. Och nog fanns det mycket av intresse, såväl fjärilar som växter, kring det stora brottet. Apollofjärilar såg vi visserligen inte, på sin höjd en möjlig sådan men på för stort avstånd. Men kanske nästa gång. Stora Vika är sannerligen värt en avstickare från Nynäsvägen, ja en heldag.

Anders Scharström

Fjärilarna i Stora Vika

Under utflykten till Stora Vika i Nynäshamn skulle vi möjligen kunna se apollofjärilar. Apollofjärilen blir 62-88 mm och är Sveriges största dagfjäril (tillsammans med aspfjärilen).

Apollofjärilen var tidigare betydligt vanligare än nu. Den har gått tillbaka i hela Europa. Bland kända orsaker är energiska fjärilssamlare, ökad försurning, förändrad landskapsbild (minskad bra miljö för fjärilen), hårdare trafik och ev någon sjukdom. I Sverige är den vanligast på Gotland och finns även längs ostkusten, mest Kalmar län, Östergötlands och Sörmlands län. Apollofjärilen finns mest vid kalkrik berggrund där larven lever på tjockbladsväxter, Sedum. Självt har jag sett den tidigare på Gotland och vid vissa öar i Stockholms skärgård. Vid utflykten till Stora Vika kunde jag inte se någon apollofjäril, men däremot en sorgmantel, många påfågelsögon, några näselfjärilar, många stora pärlemorfjärilar som antingen var silverstreckad, stor eller storfläckig pärlemorfjäril, guldinge, blåvinge, många olika gräsfjärilar och små vita fjärilar som troligen var rovfjäril eller rapsfjäril. Sammantalet en riklig fjärilsförekomst.

Kåre Strömberg

Försommarvandring i Sandemar

I slutet av maj träffades ett glatt gäng för att guidas runt av Eva Innings i det fagra och blomsterrika naturreservatet Sandemar. Eftersom det var en härlig vårdag tog det lite tid att hitta laglig parkering. Snart kunde vi dock njuta av blomsterprakten och fågelsången.

Det blev en lärorik vandring under vilken vi såg ett tjugotal olika blommor bland annat: Adam och Eva, blåsuga, daggekåpa, humleblomster, jungfrulin, kabbeleka, kungsängslilja, majviva, mandelblom, rödblåra, tandrot och ängsbräsma.

Vi tog oss även tid till en välför-

tjänt fikapaus på en liten bergknalle. Det blev inte så många kilometers promenad men desto fler timmar som vi ägnade åt att utforska naturen och ta del av Evas gedigna kunnande om blommor och träd.

Jag hoppas senare kunna visa några blomsterbilder från vandringsringen på föreningens hemsida!

Anders Stålnacke

Trädvandringen i juni

Det är nu fyra år sedan jag var med på en trädvandring med Eva Innings i Bergianska trädgården. Sedan dess har Eva upptäckt många nya träd, så de planerade två timmarna räckte inte för allt intressant hon hade att berätta för oss. Vi var tretton stycken som hade mött upp och eftermiddags-solen värmden en aning efter en

annars småkyllig dag. Tulpanträdet, näsdruksträdet och Ginkgo biloba är speciella och lätta att lära sig känna igen. Ett äppelträd med mistel, lärkträd med små kottar som såg ut som marsipanrosor och Ornäsbjörken hade nog varit lätt att gå förbi om inte Eva visat och berättat.

Gunnel Wallén

Ekar och ängen i Täby

Vi var en liten men intresserad skara som följde Anders Schærström på en fin vandring från Täby Kyrkby längs Vallentunasjöns södra strand och vidare på Roslagsleden och andra stigar till vackra ekbackar och ängen.

God dokumentation finns i ett häfte från Täby Kommun och i en inventering gjord på Naturgeografen vid Stockholms Uni-

versitet. Förutom ekarna och ängerna hann vi se en del runstenar och även plocka blåbär och kantareller!

Erik Elvers

Vi borstar i parken

Vädret var inte det bästa under årets runvårdsdag, med regn under en stor del av dagen. Regnet upphörde lagom till borstningens början, men vi var bara två som vågat oss till Karlbergs Slottspark. Samtidigt med oss kom en intresserad yngling, som fick sig en del till livs om runor och runstenar.

På stenen fanns en del lavar som varsamt avlägsnades. Sedvanlig picknick intogs efteråt på en bänk vid Karlbergskanalen.

Erik Elvers

Recension

Leif Eriksson och Martin Svensson: 501 svenska platser du måste se innan du dör (Lind & Co, 2015), ca 410 sidor

Det finns en hel del böcker med sammanställningar av filmer man måste se, böcker man måste läsa osv. Ett ganska nytt inslag i den floran är den ifjol utkomna *501 svenska platser du måste se innan du dör*. Den här boken tar upp ett urval platser, intressanta ur natur- eller samhällssynpunkt, runt om i Sverige. Spännvidden är betydande: både Dansens Hus och Rapadalen finns med. Platserna kommer inte i någon speciell ordning med t ex museer eller nationalparker grupperade utan får man nog säga huller om buller. T ex följs (på sid 225) den gotländska Öja

kyrka med Öjamadonnan av Nostalgimacken i Harlösa i Skåne. Det är dock inte en nackdel, tvärtom kan man när man läser om något få ögonen på något annat man inte skulle ha kommit på tanken att leta efter. Boken är försedd med ett register med sevärdheterna samlade landskapsvis vilket är en fördel om man planerar en resa till någon speciell del av Sverige.

FNSiN har besökt glädjande många av platserna på landskapsresor eller i andra sammanhang och det var roligt att se att t ex Bexells talande stenar i Halland kommit med i boken.

Gotska Sandön ägnas en knapp sida, med hemsideshänvisning, jämte en bild av stranden nedanför Höga Land över ett uppslag.

Av någon anledning sägs att man hittar Kinesgraven ”mitt på ön”.

Dalsland och Gästrikland bidrar med bara en sevärdhet var, akvedukten i Håverud resp Mackmyra Whiskyby.

Urvalet är förstås subjektivt, och man kan alltid komma på platser som ”borde” ha varit med men saknas – för Sörmland nämns åtta platser varav fem slott, där dock Nyköpingshus inte är med. Sammantaget är det en bok som det är trevligt att bläddra och upptäcka okända platser i och planera efter.

Erik Elvers

Program

MEDICINSK GEOGRAFI – VAD ÄR DET?

Måndag den 10 oktober, kl 18

Studieförbundet Vuxenskolan, Hantverkargatan 12 Sjukdomarnas och hälsans geografiska förutsättningar. Fortfarande oklart? Jag kan berätta och förklara för dem som undrar. Jag har själv hållit på med det under nästan hela mitt vuxna liv, om än mest på deltid. Jag förklarar vad geografi går ut på, vad geografi har med hälsa och ohälsa att göra samt vad olika slags kartperspektiv kan säga om hälso- och sjukdomslandskap, spridningsmönster och terapeutiska platser. Det blir många exempel, icke minst från Norden.

Lokalen är liten. Därför är föranmälan nödvändig.

Anders Schærström, 070 693 91 28; 08-758 3003.

anders.schaerstrom@telia.com;

I samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan.

Höstexkursion till FIBY URSKOG

Söndag 16 oktober 2016

En dagstur till natur och kulturhistoria i Uppland.

Vi åker till Kvarnberg vid Fiby urskog utanför Vänge, och träffar stiftsjägmästaren Ronny Jonsson, som guidar oss runt i markerna och berättar om området.

Fiby urskog är ett naturreservat invid Uppsala stifts markområde. Vi får höra om ängarna, viltvården och skogsskötseln kring urskogen, och vi tittar på vattenkvarnen som är belägen vid platsen där vi parkerar.

Det finns även intressanta spår av en tidigare fajansfabrik alldeles i närheten - kallad "Vänge Stenkärlsfabrik", "Quarnbergs Porcellainsfabrik". Verksamheten i Vänge var i gång redan i mitten av 1700-talet, men flyttades så småningom till Värmdö och heter i dag Gustafsbergs porslinsfabrik!

Vi samåker i bilar till denna plats i Uppland mellan Uppsala och Sala. Samling vid Bergshamra, T-banans norra uppgång (Björnstigen), kl. 09.30. Intresseanmälan till ordföranden:

bente.fnsin@gmail.com (0704 00 01 99).

HÖSTKRYSSNING TILL ECKERÖ

Söndag 23 oktober

Den lyckade tillställningen i november i fjol gör vi

nu om i oktober månad.

Vi hoppar på bussen från Cityterminalen (kl.12.30) till Grisslehamn, sen kryssar vi över till Eckerö och tillbaka igen. På utresan äter vi av viltbordet och på återresan planerar vi för FNSiNs framtida aktiviteter, och vi hoppas på lika vackra solnedgångar som förra gången. Kostnad ca 280 kr.

De som vill åka med ska anmäla sig till ordföranden senast 9 oktober. bente.fnsin@gmail.com , 0704 00 01 99. Meddela *namn + födelseår + man/kvinna + nationalitet* (pga Eckerölinjens säkerhetsregler)

SENHÖSTVANDRING—RUNT BRUNNSVIKEN

Söndag 13 november kl 10.30

Centralt i Nationalstadsparken ligger Brunnsviken, insjön som sänktes när Ålkistan öppnades mot Värtan och som besjungs av Bellman. Vi går runt den med start i Bergshamra, ner till Ålkistan och vidare genom Bergianska Trädgården och Hagaparken och så tillbaka till Bergshamra vilket innebär litet drygt 1 mils lätt promenad. Vi gör någon matsäcksrast på vägen, men har också möjlighet att titta in på den populära Kafe Sjöstugan på slutet.

Samling utanför T-banan stn Bergshamra södra utgången (Södra Bergshamra, inte Bergshamra Torg) kl 10.30.

Föranmälan till Erik Elvers senast fredag 11 november, e-måle e.elvers@bredband.net eller 0738-526399.

BOKTRÄFF

Tisdag 15 november kl 18

Fatburs Kvarngata 14, -2 tr.

För att komma in ringer man till "Föreningslokalen" från porten.

Vi träffas och diskuterar den nyutkomna romanen "Sandöflicka" av Märta Fohlin. Romanen som utspelar sig 1939 bygger på verkliga händelser och intervjuer av människorna som bodde i Fyrbyn på Gotska sandön under beredskapstiden. Huvudpersonen är Leila som vet att hon snart måste lämna ön för att börja i realskolan i Visby. Naturen spelar en viktig roll i romanen. Boken finns att låna på flera bibliotek i Stockholms stad, men man kan behöva beställa den.

Vi bjuder på fika. Anmälan till Nina Bohigas på tel 070-454 77 24 eller mejl nina_bohigas@hotmail.com senast dagen innan.

HÖSTMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte Fredag den 25 november kl 18.00 hos Studieförbundet Vuxenskolan, Hantverkargatan 12

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
 2. Fastställande av röstlängd
 3. Mötets behöriga utlysande
 4. Fastställande av dagordningen
 5. Protokoll från föregående allmänna möte
 6. Val av styrelse för 2017
 7. Val av revisor och revisorssuppleant för 2017
 8. Val av valberedning
 9. Fastställande av årsavgift för 2017
 10. Förslag till budget 2017
 11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast en månad före höstmötet)
 12. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc. Övriga ärenden
- Föreningen bjuder på kaffe, te och smörgås

Efter mötesförhandlingarna bilder och intryck från Litauen. Claes Göran Ström och Erik Elvers visar bilder och berättar.

Till FNSiN höstmöte

Vid höstmötet väljs styrelse inför nästa år. I fjol höstas var läget litet krisartat då alla försök att hitta en efterträdare till Lars Innings som kassör blivit utan napp. För att FNSiN inte skulle behöva avvecklas mera hastigt än lustigt åtog jag mig att återvända till kassörsposten, men av tidsskäl drog jag i gengäld ner väsentligt på andra aktiviteter för FNSiN. Jag har skrivit därför mindre i NOS än tidigare år, och inte heller varit särskilt aktiv som organisatör (ett par undantag för gamla programbekanta som Slottsparksvandringen och Havtornsplock-

ningen, men jag gav mig inte på att tänka ut t ex någon landskapsresa - där tackar jag Staffan Hermansson och Björn Setterberg som lade upp cyklingen på Gotland i somras). För nästa år finns ett bra förslag till resa, nämligen en tur i Finland som då firar republikens 100-årsjubileum. Jag skulle gärna engagera mig i den planeringen om någon övertar kassörskapet - någon som kan tänka sig det? Alternativt om någon/några vill vara med och planlägga turen i Finland och inledande studiecirkel - programmen gör inte sig själva utan all hjälp är välkommen för att inte säga nödvändig.

Erik Elvers

ANDHÄMTNING I ADVENT

16 december kl. 18.

Fatburs Kvarngata 14, -2 tr.

För att komma ringer man till "Föreningslokalen" från porten.

När vintermörkret knappt kan bli tätare, när julförberedelserna kolliderar med längtan efter vila, då brukar vi samlas en stund för att varva ner och tänka efter. Det är tid för traditioner men kanske också för överraskningar. Det vankas gröt, glögg och annan enkel förtäring till ett facilt pris och som alltid blir det en stunds högläsning med anknytning till jul och vinter. För att vi skall kunna beräkna behovet av gröt, glögg m.m. så behöver vi veta i förväg om du tänker komma. Tänk på att utrymmet är begränsat.

Anmäl dig senast söndag 11 december till Soili Ström, sms till 0729921669 eller soibis@outlook.com eller Anders Schærström, 08-758 30 03; 0729 92 16 69; anders.schaerstrom@telia.com,

JOKKMOKKS MARKNAD

1- 4 februari 2017

Vintermarknaden för 412:e gången!

Jokkmokks marknad har en lång historia och betraktas som en obruten tradition sedan mer än 400 år tillbaka. Fasta marknadsplatser i närheten av samernas vintervisten instiftades av den svenska kungamakten i början av 1600-talet. En marknad i lappmarken under den kallaste tiden på året hade många fördelar. Samerna var samlade i sina vintervisten i skogsområden med vinterbete för renarna, och de frusna vattendragen blev utmärkta farleder för handelsmän, statstjänare och kyrkans män. Temat för 2017 års marknad, den 2-4 februari, är "SNÖ". Invigningen sker redan onsdag den 1:a februari kl. 17.30 på snöscenen i marknadsområdet.

Samernas nationaldag är den 6 februari. Förutom den hektiska marknadshandeln, som pågår torsdag, fredag och lördag inne i centrala Jokkmokk, består Jokkmokks marknad samtidigt av hundratals äventyrliga, kulturella och speciella evenemang av skilda slag.

Många medlemmar i FNSiN har länge funderat på att uppleva denna välbesökta (ca 40,000 pers/år) marknad uppe vid polcirkeln under årets kallaste period. Chansen är stor att det blir av denna gång. Vi åker då (avresor ti+sö) T/R natt-tåg Sthlm - Murjek, buss Murjek - Jokkmokk, promenad (kort) till boendet i masslogin i Östra Skolan (mycket nära Samemuseet Ajtte).

Intresserade marknadsresenärer kan kontakta Bente af Edholm: bente.fnsin@gmail.com, 0704 00 01 99.

Läs mer på: www.jokkmokksmarknad.se

FINLAND 2017 ?

Finland firar 100-årsminnet av sin självständighet nästa år och som tidigare meddelats via e-mäle finns funderingar på en föreningsresa dit i stället för landskapsresa 2017.

Där finns, förstås, otroligt mycket att se (Helsingfors, svenskbygderna i Österbotten med t ex Jakobstad som bas, längs Finska viken, Åbo med slottet och Domkyrkan, sjölandskapet, Olovsborg för att bara nämna några tänkbara mål) och det kanske finns andra funderingar som också gärna får framföras! De som är intresserade av att planera en sådan resa är välkomna att höra av sig till mig e.elvers@bredband.net. Som framgår på annan plats i denna NOS skulle jag gärna vara med i planeringen, men om jag fortsätter som kassör vågar jag inte lägga tid på både det och programplanering. Och även om jag finge en ersättare på kassörsposten är det ingen nackdel att vara flera som planerar resan och håller i studiecirkel inför densamma, så jag hoppas att alla som är intresserade av att hjälpa till hör av sig.

Erik Elvers

SEJD

Sejd: (fornisl. *seið(r)*), i förkristen nordisk religion ett sätt att bruka trolldom till såväl gagn som skada (Nationalencyklopedin).

Sylvia Hild kommer att hålla ett föredrag för oss någon gång under hösten. Tid och plats kommer att meddelas via e-post.

Om du inte får e-post från föreningen men skulle vilja delta, kan du ta kontakt med Anders Schaerström för att anmäla intresse. 070 693 91 28, 08 758 3003. anders.schaerstrom@telia.com;

NOS tipsar

GRANNLAND STORBRIANNIEN

Tisdag den 27 september kl 18

Norska kyrkan, Stigbergsgatan 24

Arrangör: Föreningen Norden, Stockholm

Det finns väl knappast något land utanför Norden som vi tror att vi känner så väl som Storbritannien. Genom litteratur, filmer, tv-serier, musik, språkkurser och teaterbesök i London har vi tagit till oss mycket av brittisk historia, brittiska deckare och brittisk humor. Men hur väl känner vi briterernas värderingar, politik och ekonomi? Är det egentligen ett land eller flera länder?

Nu vet vi hur det gick i folkomröstningen, men vilka blir följderna? Vad händer med Storbritannien? Vilka effekter kan Storbritanniens vägval ha på Unionens nordiska medlemmar? **Nicholas Aylott** är docent i statsvetenskap vid Södertörns högskola. Han är inriktad på jämförande europeisk politik, särskilt partipolitik, framför allt i Norden och Baltikum. Han har tidigare arbetat på Keele University i England och på Umeå universitet. Efter 15 år i Sverige betraktar han politik i sitt hemland, Storbritannien, med en viss distans, men med allt större intresse. 40 kronor, inklusive en lätt förtäring.

Föranmälan: är inte nödvändig, men av praktiska skäl får du gärna säga till någon dag i förväg om du tänker komma. anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28.

Föreningen Sverige-Grönland

GRÖNLAND FRÅN SYD TILL NORR— EN BILDRESA

Tisdag 27 september Kl. 19

Helgagatan 39, ing. 9, fritidslokalen

Bengt Tydén visar bilder från sina många resor på Grönland från söder till norr .

EN MUSIKRESA GENOM GRÖNLANDS HISTORIA - FRÅN SHAMANTRUMMA VIA VAIGAT OCH VALFÅNGARNAS POLKA TILL FRIHETSROCK OCH RAP

Söndag 6 nov klockan 16

Föranmälan till Sylvia Hild som meddelar lokal till de anmälda. sylvia.hild@comhem.se

KALATTUUT

Lördag den 8 oktober 2016 kl 13—16

Äntligen kan man få lära sig dansa Kalattuut - grönländsk folkdans!

Örjansringen gästas snart av dansinstruktörer från Tuna Gille i Dalarna. Palle Peterson och Carina Ny-mark kommer till Stockholm den 8 oktober.

Örjansringen håller då en Kalattuut-kurs i lokalen "**Söderringssalen**" på Palmfeltsvägen 65 (T-banestation Enskede Gård),

Kostnaden för deltagande blir bara 100:- kr /pers För att täcka utgift för lokal och resor behövs minst 20 deltagare (40 pers kan dansa i lokalen). Man behöver veta hur många som vill delta (först till kvarn). **30 sept är sista anmälningdag.** Glöm inte dansskor, ombyte och ev fikakorg.

ANMÄLAN: Obligatorisk föranmälan till Hasse Weimer: 08-37 39 52 eller 070-374 07 53

BESÖK PÅ KULTURHUSET och en tur till HJORTHAGEN/NORRA DJURGÅRDSSTADEN

Lördag den 8 oktober (Arrangör: STF)

Vi samlas vid Kulturhusets entré på Sergels torg kl 11.00 för att tillsammans besöka Stockholmsrummet och se modellen över hur Stockholm växer.

Efter besöket går vi gemensamt till buss 76 som för oss ut till Ropsten. Bussen kör genom fd Frihamnen och Värtahamnen.

Vi vandrar genom Hjorthagen, Abessinien och längs Böcklingbacken ner till Norra Djurgårdsstaden samt de gamla gasklockorna.

Det blir tillfälle till fika längs vägen.

Vandringsledare: Mats Gullberg, 070 5709247.

I RYDBOHOLMS SLOTTS OMGIVNINGAR

**Söndag 9 oktober
(Arrangör: STF)**

Samlingsplats: Kl 09.50, Tekniska Högskolan, buss 670.

Vi startar vid hpl. Kocktorp. Det blir en skogs- och parkvandring. Cirka 11 km.

Medtag matsäck.

Kostnad: 20 kr

Mats Gullberg tel. 070 5709247

Vandringsledare Kristina Hammar

Så här kom omslagsbilden till

Bilden på järven är tagen i Kuhmo i östra Finland, alldeles vid gränsen mot Ryssland. Naturfotografen Lassi Rautiainen har där byggt gömslen och lägger ut mat för att locka vilda djur. Man kan hyra in sig i gömslena och fotografera järv, björn och varg. Djuren vågar sig fram i skymning och gryning så man tillbringar hela natten i gömslet. På tre nätter i olika gömslen hade jag besök av björn alla tre nätterna och järv och varg varsin natt. Djuren förflyttar sig fritt över nationsgränsen medan fotograferna sitter inne i burar/gömslen. Alltså tvärtemot på zoo.

Vill du veta mer eller själv resa dit kolla in www.wildfinland.org

Hans Kvarneby

